

- kvalitetssikret folkeopplysning

- Intervjuer -

[Om oss](#) | [Kontakt oss](#) | [Vegviseren](#) | [Søk](#) |

Når barn brukes til å fylle foreldres behov

- Seksuelt misbruk og fysisk mishandling av barn er et alvorlig og omfattende problem. Men det finnes også et annet, lite påaktet stort samfunnsproblem: Umodne og egosentriske foreldre som misbruker barna sine på mer usynlige måter enn ved incest og fysisk mishandling. Altfor mange foreldre ser på barn som et middel til å fylle egne behov. Ja, ofte dikter mor eller far inn i barnet egenskaper som de har bruk for selv. De tragiske følger av en slik barndom, kommer ofte ikke frem i lyset før flere tiår senere når mennesker gjennomlever alvorlig kriser og kommer til psykiatrisk behandling. Jarl Jørstad, som sier dette, er en sindig mann som ikke bruker de store ord i utrengsmål. Den tidligere avdelingsoverlegen ved Ullevål sykehus er regnet som en av landets fremste psykiatere. Fra sitt arbeid er Jørstad kjent med barndommens betydning for oss alle, også som bakgrunn for psykiske lidelser.

Umodne foreldre

- Nettopp gjennom den langvarige avhengighet av våre foreldre kan vi som barn lære kunnskaper, ferdigheter og sosiale roller som er forutsetninger for å klare oss senere i det samfunn vi vokser opp i. Men den langvarige avhengigheten gjør oss også sårbare og påvirkelige av hvordan mor og far er. Det bekymrer meg å møte mennesker som har fått skader på grunn av foreldre som var umodne eller uegnede som foreldre, understreker psykiater og psykoanalytiker Jarl Jørstad.

Han mener at et økende antall mennesker egentlig er uskikket til å

oppdra barn.

- I vår tid med overdreven selvopptatthet, jag etter materielle goder og egen karriere, er det en økende tendens til personlighetsforstyrrelser. Det virker som flere mennesker enn før mangler følelsen av trygghet, egenverdi og en indre forankring, en identitet. Mange er på evig jakt etter å bli bekreftet og sett av andre mennesker.

Foreldre med mangler i personlighetsstrukturen

- Hvilke utslag kan det gi når mennesker med slike mangler i personlighetsstrukturen blir foreldre?

- Det kan gå riktig ille, særlig dersom begge foreldrene er umodne og selvopptatte på denne måten. Men dette dreier seg om et meget skjult problem i vanlige, tilsynelatende friske menneskers verden. Få snakker om det og media har vist liten interesse for dette svært vanlige og alvorlige misbruk av barn. Men barndommens virkelighet oppleves og føles forskjellig av hvert enkelt barn, og bearbejdes videre i fantasier og drømmer gjennom hele livet. Hos mange kommer de vonde og angstfylte minnene først frem under en langvarig, dypere psykoterapi eller psykoanalyse hos en psykolog eller psykiater etter at vedkommende er blitt voksen. Oftest viser det seg at problemene har sammenheng med både uheldige forhold i barndomshjemmet, og noe i den aktuelle livssituasjon som ripper opp i gamle sår.

Barnet dekker foreldres behov

- Hvordan foregår denne form for misbruk av barn?

- En mor kan for eksempel oppleve sitt barn bare som en del av seg selv, eller hun plasserer følelser og egenskaper i barnet som mest kommer fra henne selv. Til å begynne med er dette helt normalt; problematisk blir det først hvis det fortsetter når barnet vokser opp og skal utvikle en egen personlighet. Umodne foreldre kan bruke barn til å dekke egne egosentriske behov, for eksempel ved å binde barnet til seg for sterkt eller lenge, slik at en normal frigjøring og selvstendigjøring blir vanskelig. Det er også lett å spille på barns avhengighet, kjærlighetsbehov eller skyldfølelse når det forsøker å frigjøre seg. Mange som senere får psykiske lidelser, har aldri kommet helt løs fra slike tidlige bindinger og forblir avhengige personer kanskje resten av livet.

- Dreier ikke dette seg mest om det som gjerne kalles «overbeskyttelse»? Og kan ikke «overbeskyttelse» være begrunnet i en grenseløs kjærlighet og omsorgsvilje i forhold til barn?

- Overbeskyttelse i småbarnsalderen er vanligvis ikke uttrykk for bare kjærlighet og omsorg for barnet. Umodenhet hos foreldrene ligger oftest bak. En mor binder gjerne barnet tett til seg for å skjule egen usikkerhet og negative følelser overfor barnet eller for å dekke egne behov, føle at hun eier noe, har makt over noen. Det kan være mødre som har hatt et konfliktfylt forhold til sin egen mor, som selv ikke er kommet løs fra sin morsbinding.

Barn brukes som delegater

Jarl Jørstad peker på at alle foreldre mer eller mindre bruker sine barn som delegater, det vil si gir dem ubevisste oppdrag på vegne av seg selv.

- Trenger det være så galt?

- Nei, i moderate former er dette en normal del av samspillet mellom foreldre og barn i tenårene. Det kan bidra til at mange velger samme yrke, livssyn eller politisk parti som en av foreldrene. Misforstå meg ikke, jeg mener ikke at alle slike valg bare er bestemt av ubevisste motiver. Bare når disse ubevisste og uuttalte forventningene til barna våre blir sterke, kan barna presses inn i oppdrag som ikke gir dem store sjanser til å velge sin egen vei, og som i noen tilfeller også kan overbelaste dem.

En av de mer ekstreme former for delegasjon er når foreldre ubevisst gjør barna til sine egne foreldre.

- Et barn blir da pålagt ansvar ikke bare for sin egen, men også for foreldrenes trygghet, selvfølelse og psykiske balanse. Et barn er som regel forsvarsløst overfor slike oppdrag og lever opp til forventningene om de er aldri så umulige. Barn som lever under slike forhold, vil i uttalt grad føle seg ansvarlige for foreldrenes lykke og ulykke, samhold eller skilsmisse, helse eller sykdom. Ja, de føler kanskje at alt det som skjer av vonde ting, er deres skyld. Hvis foreldrene i en splittet familie gir et barn motsatte oppdrag hvor lojaliteten til den ene av foreldrene kommer i konflikt med lojalitet til den andre, kan det resultere i noen av de sværeste konflikter et menneske kan få. Ikke sjelden resulterer det i et psykotisk sammenbrudd. Ja, selve psykosen hos en sønn eller datter kan representere et ubevisst forsøk på å forene foreldrene, eller forhindre at de flytter fra hverandre.

Finnes ikke grenser

Jørstads erfaring som psykiater og psykoanalytiker er at det nærmest ikke finnes grenser for hva slags oppdrag foreldre ubevisst kan delegere til sine barn:

- Vi kan la dem «sone» for de «synder» som vi ikke selv vedstår oss, vi kan la dem realisere ambisjoner og mål som vi foreldre selv ikke

har fått realisert, eller vi kan bruke dem til å bekjempe våre fiender. Vi kan bruke dem til å eksperimentere eller vikariere for oss på farlige områder som vi ikke selv har våget oss inn i.

Familiehemmeligheter

I mange familier er det et vanlig lojalitetskrav aldri å nevne visse familiehemmeligheter som for eksempel en av foreldrenes eller en annen slektnings psykose, selvmord, utroskap eller sosiale misere.

- Dette er i mange familier tabutemaer. Svært vanlig er også absolutte lojalitetskrav om aldri å røpe noe av det som skjer i familien til utenforstående. Denne lojaliteten er svært sterk i mange familier. Den kan også representere noe positivt i en familie, et samhold og en hjelp til å overleve i en verden som kanskje oppleves truende eller fiendtlig. Men den kan i andre situasjoner bli en hindring for nødvendige forandringer i familiesystemet slik at for sterke bindinger eller ubevisste oppdrag kan løses og enkeltmedlemmer kan komme fri. Det forutsetter ofte nettopp at det settes ord på det som har vært usagt eller tabubelagt.

Sydebukkkrollen

Uvanlig er det heller ikke at ett av familiemedlemmene får sydebukkkrollen, og derved blir bærer av alt det de andre ikke vedstår seg.

- Et barn i denne posisjonen kan senere i livet enten havne i samme sydebukkposisjon, eller bytte rolle slik at han nå finner en annen som kan overta funksjonen som «søppelbøtte», sier JarI Jørstad.

Føler seg som mislykkede foreldre?

- Er det ikke fare for at svært mange mennesker føler seg rammet og føler seg som mislykkede foreldre på bakgrunn av dine uttalelser i dette intervjuet?

- Jeg innser at foreldre uten grunn kan oppleve skyldfølelse. Men av hensyn til de mange barn som lider og får problemer, ofte uten at mennesker utenfor den indre familien får kjennskap til og kan gripe inn i situasjonen, føler jeg det nødvendig å snakke åpent om slike problemer.

- Men de fleste barn kan tross alt se tilbake på harmoniske barneår?

- Ja, til tross for problemer har likevel mange av oss vært av de heldige hvor familien ga oss et tilstrekkelig grunnlag for trygghet, selvfølelse og kjærlighetsevne. Hjemmet har vært en base som vi kunne utforske verden fra, og hvor vi fikk våre første kunnskaper og

ferdigheter. Ser vi tilbake på vår egen barndom, så vil de fleste av oss ane hvor bestemmende den har vært for vårt voksne liv.

- Hva er en families oppgaver?

- Først og fremst skal den dekke grunnleggende biologiske og følelsesmessige behov for de voksne make, og for barn som vokser opp i familien. Dessuten har familien en oppgave som den grunnleggende enhet i samfunnet. Disse tre oppgavene henger sammen og påvirker hverandre gjensidig. Hvordan vi som foreldre har det sammen, får avgjørende betydning for barna våre, men barna og deres utvikling har også store konsekvenser for oss foreldre. Hvert enkelt medlem i en familie virker på alle, og derfor blir hele samspillet i familien viktig.

Hvordan er en sunn familie?

- Hva karakteriserer en sunn familie?

- For det første at familiemedlemmene bryr seg om hverandre og interesserer seg for hverandres liv, samtidig som de respekterer hver enkelt sine grenser, egenart og forskjellige oppfatninger. En familie skal ha rom for alle slags følelser - glede, tristhet, hengivenhet, ømhet og kjærlighet. Men også for uenighet, sinne og konfrontasjoner som renses luften. Familiemedlemmene bør også kunne snakke åpent om problemer og vanskeligheter uten å feie dem under teppet. Og sist, men ikke minst: I den sunne familien møter familiemedlemmene hverandre og mennesker utenfor familien med tillit.

Barnas fremtid

- Dette er idealer som ingen av oss fullt ut klarer å nå?

- Jeg vet av egen erfaring at dette er høye idealer som det er vanskelig å oppfylle i det daglige familieliv. Men så lenge vi ikke har funnet noe alternativ til familien, er det viktig at vi alle gjør det vi kan for å virkelig gjøre mest mulig av dette i vår egen familie. I det ligger vårt håp om en utvikling mot et bedre samfunn og en tryggere verden for våre barn og barnebarn, understreker psykiater og psykoanalytiker Jarl Jørstad.

Vil du lese mer?

Vil du lese mer om denne tematikken? Jarl Jørstad har utdypet disse temaene i to bøker: «Sånn er livet, sånn er du og jeg», Aschehoug forlag 1986 og «Balansgangen», Aschehoug 1995.

Intervjuer: Jan Arild Holbek

Oppdatert: 2003